

Goran SEKULOVIĆ*

PLAMENČEVO SHVATANJE POLITIČKE TEORIJE I MARKSOVOG POJMA POLITIKE

UVOD

Čuveni teoretičar ser Isaija Berlin, Plamenčev prijatelj i poštovalac – uz konstataciju činjenice da su njegov „rad i uticaj...dio intelektualne istorije ove zemlje i ovog univerziteta” (Džon Plamenac: 2000: 4), odnosno Engleske i Oksforda – istakao je i njegov prisan odnos sa Crnom Gorom i uticaj koji je imala otadžbina na njegove životne i naučne poglede na čovjeka i društvo. „Plamenčev pogled na ljudsku prirodu i njene ciljeve i mogućnost nije potekao samo na osnovu čitanja klasičnih filozofa, već isto tako iz njegovog odgoja, solidarnosti i nostalgije za otadžbinom, običajima i pogledima te gotovo prefeudalne zajednice...” (Džon Plamenac: 1996: 227).

U predvečerje crnogorskog državnog i nacionalnog brodoloma, 1917. godine, Jovan Džon Plamenac je, zajedno sa roditeljima, napustio otadžbinu. Počeo je posjećivati pred kraj života, boraveći u kući svojih predaka u crmničkom zavičaju. Može se slobodno reći da je njegova sudbina, paradigma i sudbina Crne Gore u takozvanom modernom vremenu, odnosno u dvadesetom vijeku kao njegovom ključnom i osobitom sintetičkom presjeku, što posebno, čini se, važi za Crnu Goru, i to najmanje po dva osnova i „datuma”.

Riječ je o tome da je Plamenac svojim porodičnim porijeklom i najprije roditeljskim, odnosno očevim političkim i istorijskim opredjeljenjem tokom Prvog svjetskog rata, tj. 1918. g., te ličnom sudbinom emigranta i izgnanika i življenja i djelovanja u određenoj društvenoj sredi-

* Dr Goran Sekulović, Pobjeda

ni i određenom istorijskom trenutku, koji su ga ne samo intelektualno već i politički iskazivali i opredjeljivali u Drugom svjetskom ratu, *par exelans* ličnost koja sublimira, sintetizuje i personifikuje svu dramatiku i tragiku u cjelini – istorijski, državno, politički, nacionalno, mentalno, psihološki, karakterno, duhovno – raspolućenog i dualnog crnogorskog društvenog bića i Crne Gore kao viševjekovnog subjekta u dvadesetom vijeku, osobitom i višeslojnom procesu koji traje i do najnovijih dana i sa kojim smo ušli i u dvadeset prvi vijek.

PLAMENČEVO SHVATANJE POLITIČKE TEORIJE / POLITIČKE FILOZOFIJE

Prije nego što se pozabavimo analizom Plamenčevog odnosa prema Marksu i njegovog viđenja Marksovog pojma politike, u bitnim crtama rezimiraćemo Plamenčevo načelno shvatanje političke teorije/političke filozofije. U pitanju je samo jedan segment bogatog i u strogo disciplinarnom smislu veoma razućenog, mnogostrukog, pa i pomalo neuhvatljivog sa formalno-akademskog stanovišta Plamenčevog naučnog djela. Plamenac je zadužio mnoge oblasti ljudskog duha: filozofiju, politiku, sociologiju, pravo, ekonomiju, istoriju, antropologiju, itd.

Političkom teorijom/političkom filozofijom Plamenac se nije bavio samo, pretežno implicite, indirektno, prilikom proučavanja uglavnom političkih učenja velikog broja mislilaca, u knjigama kao što su „Čovjek i društvo” i drugima, već i eksplicitnije i direktnije, u svakom slučaju sistematičnije, u djelima kao što su „Demokratija i iluzija”, „Primjena političke teorije”, „Ideologija”..., a takođe i u knjizi „Marksova filozofija čovjeka”. Treba istaći da se Plamenac u jednom, mlađem dijelu svog života bavio aktivno i praktičnom stranom političke djelatnosti, pa je i to, vjerovatno, uticalo ili mu koristilo za njegov pristup, formulisanje i sagledavanje politike kao važne oblasti ljudske aktivnosti i karaktera i načina na koji je on kasnije interpretirao određene ideje i poglede pojedinih mislilaca i teoretičara. Plamenac razlikuje političku nauku od društvene i političke teorije i „imao je razumevanja” i za jedan i za drugi vid saznanja, mada ih „nije idealizovao”. (Prof. dr Vučina Vasović u: Džon Plamenac: 2006: XXVII).

„Naučnik se ograničava na objašnjenje činjenica iskustva: njegova objašnjenja, njegove hipoteze mogu biti proverene pozivanjem na činjenice...” (Plamenac: 2006: 340). Politička teorija je jedno vrlo složeno pi-

tanje kako zbog nefiksiranosti pojma politike tako i zbog fluidnog karaktera same politike. Početkom druge polovine dvadesetog vijeka, u akademskim krugovima zemalja engleskog govornog područja, prije svega Oksfordskog univerziteta i Engleske, počelo se tvrditi da je politička teorija ili filozofija mrtva. Džon Plamenac „brani” političku teoriju/političku filozofiju – koje „sinonimično koristi” (Vučina Vasović: 2003: 34) – od napada analitičara pozitivizma, iskustvene političke nauke i lingvističke filozofije. Za njega priroda političke teorije ne može biti lingvistička, već praktična, djelatna, društvena. „Pod političkom teorijom ne podrazumijevam objašnjenja kako vlade funkcionišu, već mislim na sistematsko mišljenje o svrsi postojanja vlade” (Džon Plamenac: 1960: 37).

Politička teorija „mora biti sistematična, samodosljedna i realna” (Plamenac: 1960: 46). Njeni nosioci „sistematski razmišljaju šta vodi ka stvaranju praktične filozofije...Oni su filozofi u jednom sasvim drugačijem smislu: nastoje da stvore jedan koherentan sistem principa i da ustanove šta treba uraditi da bi se omogućilo ljudima da žive u skladu sa njima...oni stvaraju hijerarhiju principa i nastoje da objasne kako ljudi treba da ih koriste da bi napravili svoj izbor. Na taj način oni pomažu da im se obezbijedi praktična filozofija” (Plamenac: 1960: 44/45). Politička teorija je za Plamenca „praktična filozofija koja treba da teži samodosljednosti i da u obzir uzima činjenice” (Vasović: 2003: 35).

Plamenac nije želio da se direktno konfrontira sa pozitivističkim i lingvističkim mišljenjima koja su u njegovo doba bila vladajuća na odsjecima za filozofiju i politiku univerzitetske zajednice u Velikoj Britaniji. Uz to, Plamenac se čak „još držao mogućnosti za postojanje društvene nauke oslobođene potčinjavanju vrijednostima...” i „u tom smislu raskinuo je sa pozitivizmom u praksi dok je u isto vrijeme nastavio da filozofski prihvata izvjesna načela pozitivizma. Ta primjesa pozitivizma javlja se najjasnije u onim rijetkim prilikama kad je Plamenac htio da objasni i odbrani političku teoriju kao djelatnost...Nije sporio da političke koncepte treba analizirati filozofski; smatrao je da je moguće, u principu, proučavati politiku na empirijski način oslobođen robovanja vrijednostima” (D. Miller, L. Siedentop, 1983; 2000: 16).

Plamenac vjeruje da nema potrebe za branjenjem i njegovom sopstvenom profesionalnom pristrasnošću u ovom pogledu budući da je ja-

sno i nedvosmisleno da politička teorija ili politička filozofija postoji.¹ „Čak i na Oksfordu koji je, možda više nego bilo koje drugo mjesto u engleskom govornom području, postojbina političke teorije ili filozofije, često se kaže da je ta disciplina mrtva ili da je, nažalost, njen značaj umanjen. Meni je bilo u profesionalnom interesu da pretpostavim da je ona još živa i da će vjerovatno i ostati kao i bilo koji drugi predmet sve dok čovjek i dalje bude spekulativna i preduzimljiva životinja. Ne mislim da sam pristrasan; mislim da nema potrebe da to budem. Značaj predmeta mi se čini toliko očiglednim, a razlozi za provjeru tog značaja su tako smiješani da ne gledam na sebe kao da branim izgubljen ili neki težak slučaj. Politička filozofija je mrtva, čuo sam mnoge da to kažu, ubijena od strane logičkih pozitivista i njihovih sljedbenika koji su pokazali da su mnogi problemi koji su procjenjivali snagu velikih političkih mislilaca prošlosti, sumnjivi, da su počivali na konfuziji misli i zlo-upotrebi jezika. Kažu, primijeni „razređivač” lingvističke analize na ove pretenciozne sisteme, i kad se talog istopi, malo čega vrijednog ostane. Smatram da je ovo greška...” (Plamenac: 1960: 37)

Plamenac je u dilemi oko imena i terminološkog identiteta ove posebne naučne discipline. Smatra da je možda od političke teorije prikladniji naziv – politička filozofija. Ipak, odustaje od toga budući da se filozofija počela upotrebljavati u užem obimu i u smislu lingvističke analize. On tako ostavlja mogućnost da se ova vrsta praktične filozofije nazove političkom teorijom/političkom filozofijom. Nije se, dakle, opredijelio za naziv politička filozofija iz razloga što se u savremenom anglosaksonskom duhovnom krugu filozofija pretežno upotrebljava kao lingvističko mišljenje, a on želi zasnovati svoje mišljenje baš na suprotnim pozicijama. „Politička teorija o kojoj želim da govorim je naglašeno nelingvistička analiza. To je forma praktične filozofije; to je praktična filozofija koja se odnosi na vladu. Želim da argumentujem da je ona ozbiljna i teška umna aktivnost, i da je potreba za njom u moderno doba isto toliko velika kolika je uvijek bila. Danas, u stvari mnogo veća. Nije to potreba koja nestaje sa napretkom nauke (posebno društvenih nauka),

¹ „Vjerovao je da je dovoljno reći (u odbranu sopstvenog zanimanja) da postoji druga forma mišljenja, različita od analitičke filozofije i od političke nauke, koja je i intelektualno raspektabilna i od velike važnosti za ljudska bića. Njena svrha je da im omogući da razumiju svoje mjesto u svijetu, i time da im pomogne da se odluče kojim će se pravilima rukovoditi u svom budućem ponašanju” (D. Miller, L. Siedentop, 1983; 2000: 16).

i ni na koji način nije oslabljena dostignućima savremene filozofije. Filozofija je ništa manje nužna potreba nego što je bila; samo je potreba koja se teže zadovoljava” (Plamenac, 1960: 37).

Zadatak, odnosno, kako piše Plamenac, posao političke teorije kao forme praktične filozofije koja se odnosi na vladu je „da dovede u vezu jedan koherentan skup principa sa vlašću; njen posao je da nam kaže šta vlada treba da uradi da ostvari te principe i kako treba da bude organizovana da bi to uradila. Politička teorija, za razliku od političke nauke, nije maštarija ili parada predrasuda; niti je pak intelektualna igra. Još je manje lingvistička analiza. Ona je jedan razrađen, strog, težak, i koristan poduhvat. Isto je toliko potrebna koliko bilo koja nauka” (Plamenac: 1960: 46).

Plamenac u osnovi prihvata jedno starije, tradicionalno određenje praktične filozofije kao nenaučne, kao ne strogo egzaktne misli i kao ne uže filozofske misli, već kao filozofske misli u širem smislu: „Oni su filozofi u jednom sasvim drugačijem smislu: nastoje da stvore jedan koherentan sistem principa i da ustanove šta treba uraditi da bi se omogućilo ljudima da žive u skladu sa njima”.

Ovi praktični filozofi i politički teoretičari, koje Plamenac upoređuje sa misionarima, po njemu, „nijesu tek isporučiooci ideja; oni su propovjednici i propagandisti”. Posao političke teorije ili praktične filozofije, piše Plamenac, je da „dovede u vezu jedan koherentan skup principa sa vlašću”.

PLAMENČEVO SHVATANJE MARKSOVOG POJMA POLITIKE

U analizi Plamenčevih pogleda na Marksovu političku teoriju mora se krenuti od činjenice da se Džon Plamenac praktično čitavog svog života bavio misaonim nasljeđem Karla Marksa. I to zapravo isključivo njegovom političkom teorijom/političkom filozofijom. Sam je istakao da ga taj dio Marksovog učenja najviše, pa čak gotovo i jedino, interesuje. Plamenac svoju analizu i kritičku ocjenu marksizma daje u okviru odgovora na četiri pitanja. Prvo je: „Šta je, prema Marks i Engelsu, osnovna determinanta društvene promene i u kojem smislu je ona osnovna?” Drugo je: „Šta su Marks i Engels podrazumijevali pod klasom, klasnim sukobom i klasnim interesima?” Treće je: „Šta su Marks i Engels podrazumijevali pod ideologijom? Kako su razumjeli njenu

funkciju u društvu?” Četvrto je: „Kako su Marks i Engels shvatali funkciju države u društvima podijeljenim na klase i šta će, prema njihovom predviđanju, iščeznuti u besklasnom društvu?”

Plamenac svrstava marksizam u korpus praktične filozofije, tj. društvene i političke teorije koja ima relativnu samostalnost u odnosu na političku nauku, s jedne, i naučnu, analitičku, uglavnom pozitivističko-lingvističku filozofiju, s druge strane. Moderan svijet ima potrebu za praktičnom filozofijom i društvenom i političkom teorijom. Marksizam i Marksovo učenje, po Plamencu, imaju dimenziju kritičkog i samokritičkog. Ovaj sadržaj, to Plamenac podvlači, odgovara modernom društvu i samosvjesnom, obrazovnom, savremenom, kultivisanom čovjeku. U ovom pogledu marksizam je moderna misao.

Plamenac smatra da marksizam posjeduje čvrsto, jako ubjeđenje i uvjerenje o sebi, da je, zapravo, vjeran svojoj slici o sebi. To je toliko izraženo i prisutno da svojom snagom, širinom, rasprostranjenošću i argumentacijom čini od marksizma svojevrsnu propagandnu misao. Plamenac apostrofira činjenicu da su Marks i Engels posjedovali vjeru u univerzalni moral besklasnog društva. Marks je pisao da je vladajući moral u jednom društvu zapravo moral njegove vladajuće klase.

Kada se političkom revolucijom ukine vladajuća klasa i njen vladajući moral i uspostavi proletarijat i njegov moral kao vladajući, socijalnom revolucijom ukinuće se klasno društvo i uspostaviti besklasno. Ovo je moguće zahvaljujući klasi proletarijata, koja je klasa bez klase, klasa koja više nije klasa, koja nema uski, ograničeni, klasni moralni horizont, jer ne posjeduje ništa izuzev svog rada, svoje radne snage, već u sebi nosi karakter i moć univerzalnog morala besklasnog društva.

U ovom smislu Plamenac koristi i primjenjuje sintezu etičkog i filozofsko-političkog pristupa. Moral je, inače, osnova politike još od antičke Grčke. Rastakanje starih političkih zajednica i izgradnja novih kao osnovnih vidova političke djelatnosti se odvija u određenom moralnom okviru. U modernom dobu ova dva društvena fenomena se umnogome razilaze. Toliko da pojedine političke vođe, čak i sljedejući i afirmišući modernu, preporučuju svima onima koji hoće moral da ga moraju tražiti u crkvi, jer ga tamo jedino i mogu naći u savremenom društvu.

No, i bez ove Plamenčeve tvrdnje i vjere Marksa i Engelsa, potreba za političkom teorijom ili filozofijom u modernom društvu postoji. I Marks i marksizam, po Plamencu, spadaju u one mislioe i učenja iz prošlosti koji su imali ne malo grešaka u svojim teorijama i stavovima,

ali nijesu griješili u pokušaju da urade ono što su uradili. Plamenac – u kontekstu „odbrane” prava političke teorije/političke filozofije na njen naučni i teorijski identitet i na njeno jasno i precizno omeđeno fenomenološko područje istraživanja – utvrđuje da predmetna i sadržajna analiza nije bila – bespredmetna.

Osim ovog prethodnog opšteg načela koje važi i za marksizam, Plamenac utvrđuje i drugo: i u ovom učenju ono što su njegovi protagonisti – u prvom redu Marks – uradili, formulisali ili zamislili, ograničeno je i podložno onom što su uradili, formulisali i zamislili protagonisti i mislioci drugih učenja i teorija. Marks je bio ograničen svojim dobom i ondašnjim postojećim (devetnaestovjekovnim) društvom i prilikama.

Ovu, samo naizgled prostu i jednostavnu tvrdnju Plamenac je dao u drugoj fazi, u drugom periodu svog bavljenja Marksovom teorijom. Već ona sadrži nekoliko priznanja Marksu: prvo, da pripada političkim misliocima; drugo, da se ne izdvaja po suštini, smislu i svrsi svog političkog mišljenja od drugih političkih mišljenja u prošlosti, treće, da Marksa u analizama i ocjenama njegovog djela ne treba uzimati izolovano u nekim odvojenim, posebnim aspektima učenja, već saobrazno duhovnim prilikama i referencama doba u kojem je živio, stvarao i mislio, a to znači u kontekstu društvenih i idejnih uticaja koje je trpio, s jedne, i s kojima je on sam uticao na druge mislioce i teorije, s druge strane.

Plamenac vrlo precizno smješta marksizam u tzv. „novo doba”, novi vijek, vijek prosvjetiteljstva, naučnog, tehničkog i racionalnog progressa uopšte, koje je nastupilo poslije doba renesanse i humanizma. On kaže: „Možemo se složiti da jedna teorija poput marksizma nije mogla nastati u ‘doba mraka’, ali onda ni parna mašina nije mogla biti stvorena. Ostvarivo i zamislivo je ograničeno postojećim. Ovo je tačno za industriju i nauku kao i za političku teoriju” (Plamenac, 1960; 1967; 2000: 28). Marks je sličnu misao izrekao u „Osamnaestom brimeru Luja Bonaparte”, kada je napisao da isti ljudski duh leži u osnovi gradnje i željeznice i jednog filozofskog sistema.

Marks u svom učenju nije bio skroman, a možda ni dovoljno realan. Pitanje je i da li je njegova politička teorija (preciznije rečeno: onako kako je on shvata) dobro osmišljena. A to su po Plamencu upravo nužne pretpostavke svake valjane političke teorije ili praktične filozofije. Plamenac je mnogo skromniji, a čini se i mnogo realniji u svojoj političkoj teoriji/filozofiji. To je nesumnjiva početna tačka od koje se u izvjesnom smislu može krenuti u analizu Plamenčevog shvatanja marksizma.

Za Plamenca politička teorija ili filozofija je prvorazredna disciplina. Ovdje je Marks napravio svoju prvu (veliku) grešku. Naime, političku teoriju je smjestio u nadgradnju. Političku teoriju ili filozofiju ne može da nadomjesti ni politička nauka ni neka lingvistička ili pak pozitivistička filozofija. I tu, u ovoj tački, Plamenac se razlikuje od Marksa. On to uviđa i smatra da, u najmanju ruku, to što tvrdi Marks, vodi u teškoće. Naime, Marks je smjestio cjelokupnu teoriju, pa samim tim i političku, u nadgradnju, dakle, u nešto što je drugorazrednog značaja. Uz to, razlikovao je ideologiju kao lažnu svijest od istinskog znanja i nauke.

Ovdje je Marks napravio svoju drugu (veliku) grešku: smatrao je da je nadgradnja lažna. Prvo je, dakle, političku teoriju/filozofiju učinio podređenom, drugorazrednom naučnom disciplinom, jer ju je smjestio u nadgradnju (doduše, Marks je cjelokupnu nauku smjestio u nadgradnju, ali je zapravo, što je ovdje mnogo bitnije, politiku – za razliku od ekonomije – smjestio u nadgradnju i tako relativizovao i umanjio njen značaj, budući da sve promjene dolaze u krajnjoj instanci, prije svega, od ekonomije i materijalne proizvodnje). A drugo, onda je i tako relativizovanu i što se tiče društvenog i istorijskog značaja umanjenu i lošu, neuticajnu, drugorazrednu poziciju politike i političke teorije još jednom vrlo vidno i snažno relativizovao, umanjio i redukovao, decidirano izjavljujući da je cjelokupna ideološka nadgradnja, pa, dakle, i politika i politička teorija, lažna, otuđena i postvorena, pa čak i – u svojoj neprekinitoj, iako, sasvim beznačajnoj, drugorazrednoj, funkciji i djelatnosti – otuđujuća, ospoljavajuća i neljudska.

Ali kako prevazići lažnost i ideoložnost teorije, i to, prije svega, političke, i zadobiti naučnost znanja? Marks je decidno saopštio i da teorija postaje materijalna sila kada zahvati mase. Problematična teza iz više razloga. Prvo, Marks pledira (jer je to po njemu jedan od istorijskih zakona) da svaka teorija treba, mora i da je dobro da postane materijalna sila, dakle, praktična poluga za ostvarenje nekog društvenog cilja. Zašto bi svaka ili bilo koja teorija trebalo i morala da pledira da bude i postane društveno funkcionalna i primjenjiva, tj. da bude sredstvo radi ostvarenja nekog praktičnog socijalnog cilja ili rezultata?

To da filozofija i teorija uopšte mora i treba da mijenja postojeće stanje može da bude i jeste vrlo diskutabilno. Ako ne zbog ciljeva koje saopštava, a ono zbog načina kako da se promjene ostvare, pomoću kojih sredstava i ljudi, tj. populacionih i socijalnih kategorija. U igri su i motivi i istinski moralni i idejni razlozi i konsekvence do kojih jedan od-

ređeni koncept društvene promjene može dovesti ili dovodi, dakle, sa svim mogućim ili stvarnim posljedicama koje proizilaze iz prirode, dinamike i tokova sveukupnih promjena.

Drugo, Marksov stav da teorija postaje društvena, materijalna sila, odnosno da se upotrebljava kao sredstvo za društvene promjene kada zahvati mase, direktno upućuje na jedan prilično nedefinisan pojam. No, on, ipak, upućuje na jednu izvjesnu socijalnu grupu (čak i neizdiferenciranu) i na jedan način promišljanja, formulisanja i čak preciznog usmjeravanja ka načinu i smjeru na koji i ka kome treba sagledavati obim, veličinu, sadržaj, opštu sliku, prirodu i društvenu energiju socijalnih promjena, njenih nosilaca i sredstava za postizanje ciljeva. Marks je tako doveo u neposrednu vezu mase i nasilje, s tim što za nje ga nasilje i sila nemaju neku izdvojenu, fragmentarnu, nebitnu, izolovanu karakteristiku, već se nalaze u objektivnom, istorijskom središtu razvoja, s jedne, te pada, odnosno nestanka, s druge strane, pojedinih društveno-ekonomskih formacija. Marks je nasilju dao funkciju glavnog univerzalnog pokretača i kreatora institucionalnih revolucionarnih promjena kao osnove izgradnje novih društvenih odnosa.

Plamenac shvata da se politički mislioci prošlosti, pa ni Marks, nijesu pojavljivali u tzv. „bezvazдушnom prostoru”. Ideje ne padaju „s neba”, one nemaju neko mistično i magično porijeklo, njihovo je rodno tlo u realnom istorijskom procesu. Teorije, dakle, „proizvode” stvarni društveni uslovi i odnosi i u mjeri u kojoj ih proizvode, one su realne, tj. upravo tom konkretnom društvenom i istorijskom „kopčom” omeđen im je i produktivni vremenski rok trajanja. Revolucije nijesu katastrofe, one su realni istorijski događaji.

Revolucionarne teorije su pokušaj odgovora na revolucionarne događaje i njihove istorijske zahtjeve. Revolucije ne stvaraju mislioci, stvaraju ih istorijski uslovi, društveni odnosi i mase obespravljene na razne načine. Različite se nacije „revolucionišu” na različite načine, u različito vrijeme, u različitim oblicima, nije ni revolucija jedinstven proces. Na kraju, današnje teorije revolucije naglašavaju raznolikost. Zahtjeve masa za promjenama ne izmišljaju mislioci, oni ih samo formulišu. Kod mislioca u ovom smislu nema istorijskih i revolucionarnih narudžbina od strane obespravljenih i eksploatisanih, ugnjetenih i obezvrijeđenih masa. Ali, kada se pojave teorije i učenja koja su manje-više proizvod jednog društvenog doba i istorijskih tendencija, mase ih, opet relativno,

prihvataju. Dakle, u društvu, u određenim slojevima i klasama, postoji potreba za ovom vrstom teorije, posebno, političke teorije.

Marks je shvatio da ove potrebe postoje, ali je po Plamencu pogriješio kada je tvrdio da će jednom ova potreba nestati, tj. tada kada nadgradnja kao duhovna sfera izgubi ideološki, lažni oblik i zadobije naučni, istiniti horizont. Drugim riječima, po Plamencu, Marks je dobro uvidio i pratio, formulisao i sagledavao potrebe obespravljenih, ali je pogriješio kada se postavio u mesijanskoj ulozi apsolutnog presuditelja i usmjerivača, određivača i kreatora istorije i istorijskih tokova ka onom danu i trenutku, razvoju i cilju, kada će se posve izgubiti lažnost i ideološkičnost, a zadobiti potpuna istinitost svakog društvenog opštenja i saobraćanja među ljudima, pa naravno, i svakog oblika društvene svijesti i društvenog rada i poretka.

Po Plamencu, zadatak političkih teoretičara i mislilaca jeste da formulišu i prezentuju zahtjeve obespravljenih, da ih izlože sistematski i da osude staro društvo koje nije moglo da im udovolji. I ovdje se pokazuje da je snažna i autentična moralna osuda starih, nepravednih društava, ono najviše i ona krajnja spoznajna i naučna tačka do koje, po Plamencu, može i treba da ide svaki politički teoretičar ili mislilac u svojoj analizi političke i društvene strukture jednog ili bilo kojeg istorijskog socijalnog organizma.

Marksova misao i marksizam zalažu se za velike promjene, kataklizmične, revolucionarne, utopijske prevrate, koje zadiru u živote ogromnih skupina čovječanstva, najprije zahvatajući po površini, inicirajući, motivišući i upotrebljavajući ogromnu moć masa i koristeći ih kao sredstvo, snagu, štit i opravdanje i za kasnije promjene po društvenoj dubini. No, i u jednoj i u drugoj prilici, Marks i marksizam su pledirali na promjenu vlasti, političke i društvene vlasti. To i jeste, zapravo, ono osnovno kod Marksa. Vlast je ona žiža društva koja je kod njega uvijek u centru pažnje. I to kod Marksa, dakako, nije slučajno. Oko te žiže, i samo – kod Marksa i marksizma – oko nje, sve se i odvija, naime, osnovni njihov naum da se sruše neljudski i otuđeni društveni odnosi na osnovi kapitalizma i izgrade razotuđeni i uistinu slobodni i ljudski društveni odnosi novog, socijalističkog i komunističkog društva. No, nije slučajna veza za vlašću ne samo kada je u pitanju Marksova misao već i sadržajno i predmetno određenje svake političke teorije/političke filozofije kao takve. Zapravo, njen zadatak i jeste da svoj međusobno uređeni i skladni sistem načela i principa dovede u vezu sa vlašću, tj.

sa institucijama vlasti, sa vladom kao njenim sinonimom, u smislu da je uputi, usmjeri i pomogne da ostvari te iste principe i da se organizuje na najbolji način kako bi iste u društvu do kraja, dakle, optimalno i produktivno primijenila.

Plamenac pretpostavlja sasvim drugi istorijsko-društveno-politički okvir kada govori o vlasti i o upućenosti i vezanosti političke teorije/političke filozofije i vlasti u odnosu na Marksovu i marksističku upućenost na vlast. Kod Plamenca je riječ o tome da se u demokratskom i liberalnom ambijentu postojanja više konkurentskih političkih teorija/političkih filozofija, građani opredjeljuju na slobodnim izborima kome će dati svoje povjerenje i prednost, odnosno koja će ih „opcija” svojom (naj)uvjerljivošću i propagandom argumentovano i slobodno ubijediti da upravo njoj povjere većinsku demokratsku vlast za opšte dobro svih, za relativno ograničeno vrijeme poslije kojeg će ta „opcija”, tj. vlast morati ići na novu kritičku provjeru građana. Ovdje se radi o pluralnom i demokratskom društvu u kome je sačuvana sloboda mišljenja. To je prirodan i samorazumljiv milje političkih teoretičara/političkih filozofa i vlasti za koju se oni logično vežu, jer to, kako ističe Plamenac, upravo zakonito i proističe iz naučnog predmeta kojim se bavi politička teorija/politička filozofija. U pitanju je politička konkurencija različitih političkih partija, pogleda i programa koji se natječu i nadmeću da bi upravo oni u većinskom smislu ubijedili građane da njima povjere da vrše vlast. Riječ je o (neo)liberalnom, demokratskom, višestranačkom, kultivisanom i civilizacijskom konceptu političkog i društvenog razvoja u cjelini.

Kod Marksa, dakako, nije riječ o tome. On je upravo htio da porekne liberalni, kapitalistički, građansko-demokratski koncept političkog i društvenog života u ime po njemu „višeg”, ljudskijeg i humanijeg društvenog poretka – socijalističkog i komunističkog – koji će moći i htjeti obezbijediti mnogo veće, šire, ljudskije i autentičnije, bogatije i sadržajnije slobode i prava svakom čovjeku kao pojedincu, svakom društvu kao cjelini i čovječanstvu kao ukupnoj ljudskoj zajednici. Marks nije pretpostavljao pluralitet i demokratiju onakve kakve su postojali u kapitalizmu i njegovog i današnjeg, savremenog doba. On ih je, doduše, uvažavao i hvalio njihov civilizacijski doprinos zajedno sa ulogom buržoazije u istoriji svijeta. Ali, smatrao je, da je došao trenutak kada građanske, buržoaske, demokratske slobode moraju, mogu i treba da se zamijene sa ljudskijim i humanijim društvenim odnosima koji će omogućiti punu, cjelovitu, socijalnu, pravu, sadržajnu i čovjeka dostojnu slo-

vodu. Da bi se to postiglo, Marks se zalagao za prelazne, danas bi smo rekli: tranzicijske, forme sveukupnih društvenih odnosa i kretanja između kapitalizma i komunizma. Za njega su to socijalistički oblici vladanja, upravljanja i organizovanja kako u ekonomiji tako i u politici i u tzv. duhovnoj, ideološkoj, idejnoj nadgradnji.

Marks nije, kako to primjećuje i naglašava Plamenac, mnogo toga rekao o tom novom, prelaznom tipu vlasti koji bi svojom organizacijom, privlačnošću, prednošću, načinom života, moći i raznovrsnim obiljem učinio da se obespravljene mase uistinu nađu u realnim istorijskim društvenim uslovima koji bi im omogućili da se osjete subjektima i tvorcima vlastite istorije i na taj način pripreme istorijsko tlo za nastanak, po njegovim riječima, zaista prave ljudske čovjekove istorije u odnosu na koju će sva dotadašnja istorija biti – predistorija. Upravo je to i pridonijelo da se veza njegove političke teorije, političke filozofije kako ju je on shvatao, sa vlašću desi na neuporedivo civilizacijski nižoj i otuđenoj ravni u odnosu na (neo)liberalni politički koncept, tj. onaj o kome i iz kojeg govori Plamenac.

Marks uvijek ide na promjenu društva u smislu promjene vlasti, političke, čisto upravljačke – i to nasilne, ugnjetačke, eksploatatorske – vlasti i traži sredstva i načine da to postigne, ne samo u ravni praktičnosti već nastoji da stvori i mehanizme kojima će i čisto duhovnu, teoretsku djelatnost uzdići na ravan praktične primjenjivosti i funkcionalnosti u službi osvajanja političke vlasti. On shvata da je jedini put ka tome taj da teorija ovlada masama i da na taj način zadobije moć i jačinu, snagu i djelotvornost, efikasnost i efektivnost, učinkovitost i ciljnost praktične sile.

No, zapitajmo se: Da li se može lažnom svijesću, ideologijom, stvoriti prava nauka i pravo znanje (a to je ono što radi i podučava Marks)? Da li se, dakle, neodgovarajućim sredstvom, da li se pomoću laži, tj. pomoću lažne svijesti, može doći do istine i poželjne i prave društvene, tzv. opšte, zajedničke svijesti kao opšteg, univerzalnog, zajedničkog dobra čitavog čovječanstva, do projektovanog i apsolutno ontološki, gnozeološki i epistemološki vjerodostojnog, moralno pravednog i pozitivno naučnoracionalnog objašnjenja svijeta i njegovog gotovo metafizički i mesijanski tačno, precizno i istinito izgrađenog i utvrđenog društvenog reda i poretka?

U našem pitanju ne radi se samo o tome da li cilj opravdava sredstvo već i da li se uopšte taj cilj može razviti iz takvih neodgovarajućih,

lažnih sredstava (koja nijesu ono za šta se izdaju), te šta je sa moralnom tačkom opravdanja takvih i sličnih projekata. Kod Plamenca se može naći izvjesno opravdanje za ove i slične moguće upite sumnje kada je riječ o Marksovom djelu. Ono je bilo, po Plamencu, ograničeno dobom u kome je nastalo. Stanje i položaj društva, industrije, socijalnih grupa i slično, bilo je takvo da je istorijski prioritet bio manje-više upravo onaj o kome govori Marks – nužnost promjene društva, otuđenje jedne klase – radničke – od sredstava i rezultata svoga rada, opšta pauperizacija društva, značaj masa kao pokretača istorijskih promjena, itd.

Plamenac ne daje samo izvjesno generalno opravdanje za Marksove stavove oličeno u ukazivanju na vrijeme i doba njihovog nastajanja i formulisanja. On ide i dalje. Primjećuje da Marks, ipak, nije mogao a da ideologiji ne da veliki značaj. Marks je, dakle, morao da uvidi značaj tzv. subjektivnog faktora nužno i zakonito, jer je to diktirala njegova želja, htjenje i potreba za istorijskim promjenama, za funkcionalnošću i praktičnom primjenjivošću njegove političke teorije. Marks hoće da zadire, da interveniše svojom teorijom u istoriju. I zato njegovo učenje pripada vrsti tzv. „grande teorije”, vjerovatno u toj mjeri kao nijedno do sada.

Ono što je Marks predviđao i pretpostavljao za druga učenja i druge pokrete, to je važno i za njega. I njegova misao, i marksizam, ako ne bude politički djelotvoran, neće igrati nikakvu ulogu u istoriji. Morala je i njegova misao da zahvati mase, tj. proletersku klasu. I zato je morao da ideologiji i političkoj teoriji prida veliki, čak prvorazredni značaj. „Marks je nazivao oblikom ideologije ili lažne svijesti, suprotstavljajući je nauci, koja nam daje istinsko znanje; i nadao se danu kad ćemo imati pravu društvenu nauku i moći da se oslobodimo ideologije. Ipak on nije mogao a da ideologiji ne prida veliki značaj. Jedna klasa, da bi bila politički djelotvorna, mora da ima ideologiju; a ako nije politički djelotvorna, ona neće igrati aktivnu ulogu u istoriji. Ideologija je iluzija, a opet, takva da ljudi nemaju takvih iluzija, tok evolucije društva ne bi bio kakav je” (Plamenac, 1960; 1967; 2000: 28).

Ali ovaj „veliki značaj” ideologije nije nastao kao primarni teorijski postulat, proizveden iz analize i saznanja o onome što je po sebi najbitnije za društveni razvoj. Ne, on je nastao kao posljedica težnje i želje da se promijene društveni i istorijski tokovi, da se napravi kvalitativan i revolucionaran prelom u dotadašnjoj postojećoj – po Marksu uvijek evolutivno-kontinuirano-otučeno-hronološko-vremensko-bezvremenskoj – društvenoj matrici u razvoju čovječanstva. Otud planetarni značaj i

red veličina marksističkog istorijskog (ideološkog) zahvata. Za Marksa i njegovo učenje je u ovom smislu karakterističan mesijanski pristup.

Marks je, prvo, htio da sa svojim učenjem igra veliku ulogu u istoriji; da bi je odigrao, morao je da ima neki oslonac, neko sredstvo, neki način, subjekat, pomoću kojeg bi se njegova velika ambicija, njegov veliki cilj, mogao ostvariti; u pitanju su mase, proleterska klasa; Marks je morao doći do proleterskog subjekta; on se svojom teorijom morao obratiti proletarijatu; njegov mislilački kredito i potencijal je morao zahvatiti proletersku klasu.

On je imao ambiciju da njegova teorija posjeduje univerzalnost i sveistoričnost, odnosno metafizičku sverješavajuću istorijsku poziciju u svijetu. Marks je htio da sa svojim naučnim djelom igra veliku ulogu u istoriji. Smatrao je da odgovara društveno-istorijskoj stvarnosti budući da je njegov novi pogled na čovjeka i svijet izraz položaja i svjetsko-istorijske uloge proletarijata. Po Marksu, proletarijat je prva klasa u ljudskoj istoriji koja stoji na opštem, univerzalnom, stajalištu čovječanstva kao takvog i čovjeka kao čovjeka, dakle, u skladu sa njegovom suštinom i cjelinom, nadrastajući i transcendirajući na taj način sve parcijalnosti i pojedinačnosti, sve posebne aspekte čovjeka, bez obzira na to jesu li one etničko-nacionalnog, religijskog, jezičkog, rasnog, klasnog i svakog drugog mogućeg fragmentarnog, necjelovitog određenja i usmjerenja. Zapravo, kategorije kojima je Marks u teoriji pokušavao (o)vladati bile su takvog ontološkog i gnoseološko-antropološko-praktičnog karaktera, da su one nužno i samozakonito, čak kao takve i „legitimno” imale tendenciju da budu ona prevratnička i revolucionarna snaga koja će svojim mesijanskim i sveiskupiteljskim samopozvanjem ponovo (po)vratiti ljudski rod u cjelinu i u zavičaj („Ja sam onaj koji jesam”).

Marksovo davanje značaja političkoj teoriji je inspirisano borbom za vlast, borbom za promjenu političke vlasti. Ono je čisto utilitarnog karaktera i nema nikakvu saznavnu, gnoseološku, epistemološku, racionalnu, ljudsko-čovječno-društvenu (da se izrazimo Marksovim kategorijama, jer upravo njima on pokušava da objasni, dokaže i opravda svoje shvatanje političke teorije u kontekstu ukupnog epohalnog i revolucionarnog preobražaja i transformisanja starog, otuđenog, neljudskog klasnog društva u novu, razotuđenu i očovječenu besklasnu ljudsku zajednicu), antropološku i etičku vrijednost po sebi.

Plamenac uviđa da iz Marksovog učenja proizilazi da je društveno-ideološka laž potrebna da bi se ljudsko društvo kretalo ka istinitoj, istin-

skoj naučnoj društvenoj svijesti. Da je, dakle, ideologija i dotadašnja, tradicionalna politička teorija kao oblik lažne društvene svijesti neopodnožna da bi se u procesu revolucionarnih promjena na kraju ostvarila (maltene u liku „Carstva Božjeg na Zemlji”) naučna istinska društvena svijest ljudi. Plamenac odmah saopštava da misli da je Marksovo rezonovanje u ovom slučaju – netačno. „Oni pokazuju da su jednu vrstu teorije njeni tvorci greškom zamijenili drugom vrstom, a onda zaključuju da druga vrsta nadomješta prvu” (Plamenac, 1960; 1967; 2000: 28).

Marksa, dakle, iz „vrućeg kestenja” smještanja političke teorije u drugi, ideološki plan, nadgradnju, ne vadi ni to što političkoj teoriji – doduše, naknadno – daje kao dijelu tzv. „subjektivnog faktora” veliku važnost. Jer upravo ovaj „subjektivni faktor”, proletarijat, materijalna moć (a teorija – pa i politička i dakako prije svih drugih vrsta teorije baš ona – postaje, vidjeli smo, materijalna moć kad zahvati mase, proletarijat), treba da uspostavi pravu, istinsku ljudsku, društvenu svijest, a da ukine svaku potrebu za ideologijom, tj. za lažnom, parcijalnom, otuđenom i otuđujućom teorijom i praksom. Ali, postavlja se samo jedno pitanje: Kako?

Marks opet upada u teškoće i čini grešku, jer političku teoriju kao teoriju smješta u pretpostavljenu lažnu, ideološku svijest, a onda ovoj svijesti, „lažnoj”, opet pretpostavlja jednu posve drugu i drugačiju, „pravu”, „istinsku”, „naučnu” svijest. U međuvremenu, Marks će se ovom prvom, dakle, po njegovim mjerilima, ideološkom, lažnom svijesću – naravno, u svojoj verziji – koristiti u svojoj teorijskoj i praktičnoj djelatnosti zajedno sa Engelsom do maksimuma, upotrebljavajući je bukvalno kao „opijum za mase” i za njihovu udarnu tzv. „revolucionarnu pešnicu”, odnosno, kao sredstvo za ostvarenje naučne, prave, istinske, teorije koja će služiti čovjeku kao slobodnom, razotuđenom i samostvaralačkom biću prakse. Politika je, dakle, lažna, ali može poslužiti kao Arhimedova tačka promjene cjelokupne društvene strukture. Kad kaže politika, Marks misli – vlast i samo vlast.

Do dana današnjeg, svi oni koji smatraju da je politika lažna, tj. da je svaka druga politika lažna, a da je samo njihova „istinska” i „prava”, „naučna” i usmjerena ka „univerzalnom, opštem dobru” – pokazuju neporecivo i zapravo vrlo eksplicitno da vode porijeklo od nekadašnjih revolucionarnih, komunističkih, socijalističkih i marksističkih učenja po kojima je nasilje „babica svakog novog društva”. Na ovom mjestu, u ovoj tački je zapravo granica između jednodimenzional-

nog, totalitarnog društva različitih političkih formi i pluralističkog, višedimenzionalnog, demokratskog društva.

ZAKLJUČAK

Za Marksa je politička teorija štetna, jer je lažna i ideološka. Jedino je, to primjećuje i Plamenac, korisna kada opravdava postojeći poredak, a i to jedino u slučaju kada opravdava postojeći revolucionarni poredak (što može biti i svakako i jeste *contradictio in adjecto*, s obzirom na to da je po svom sadržinskom, konzervativnom biću svaki postojeći, konkretni, institucionalni poredak u apsolutnoj nesaglasnosti i suprotnosti sa svakim istinskim i autentičnim revolucionarnim procesom, jer je upravo on pozvan – to je jedina njegova istorijska misija! – da ga ukine, prevaziđe i nadraste), odnosno društvene poretke koji se pojavljuju u sklopu revolucionarnih promjena političke vlasti i društvene strukture u cjelini.

Marksovo shvatanje značaja političke teorije je negativno. On uviđa njen značaj posredno time što ukazuje na njenu štetnost kao ideološkog, lažnog oblika svijesti. „Marks je mislio da je politička teorija, osim kad opravdava postojeći poredak, štetna. To je, bar, priznavanje njenog značaja” (Plamenac, 1960; 1967; 2000: 28). Osim toga, Marks političku teoriju ne tretira kao vrijednost po sebi, već samo kao nužno i neophodno sredstvo za postizanje vrlo opipljivog i jasnog cilja: osvajanja političke vlasti. Marks je vidio samo negativnu funkciju političke teorije: ideološku i kao sredstvo za ostvarenje krajnjeg cilja marksističke političke teorije, bilo lažne ili prave – osvajanja političke vlasti. To je za Plamenca najveći stepen do kojeg je Marks u svome učenju došao. U pitanju je gruba, sirova i surova politička i društvena realnost, ali, ipak, jedina postojeća realnost.

Postoji, doduše, i još jedna dimenzija političke teorije, naime pretpostavljena idealizovana, utopijska, istinska, društvena, naučna verzija teoretske, pa i političko-teoretske svijesti čovjeka, čovjeka, dakle, kao slobodnog i samostvaralačkog bića društveno-istorijske prakse u okviru kojeg bi nestao princip vladanja i odnos gospodara i podanika, onog koji vlada i onog (nad) kojim se vlada, o čemu govori Marksov koncept revolucionarne prakse u desetoj tezi o Fojerbahu.

Ova se dimenzija do dana današnjeg nije ostvarila, pa čak nije ni započet proces u tom smjeru, tako da, bar do sada, za ovaj elemenat

Marksove pretpostavljene političke teorije možemo reći samo to da je dat na najboljem tragu istorijske utopijske tradicionalne misli i da je čak i nadmašuje, svrstavajući se na taj način u, kako bi rekao Ernst Bloh, konkretno-pozitivno-utopijsku dimenziju i sadašnjeg i budućeg mišljenja i prakse, budući da je utopijsko, za razliku od utopičnoga, pravi i istinski korelat društvenog bića čovjeka i njegove djelatne, praktičke, zbiljske, stvarnosne, slobodne biti.

No, ova se druga dimenzija, međutim, ne može ostvariti bez one prve, tako da se u krajnjoj instanci – bar što se tiče političke teorije ili filozofije onako kako ih shvata Džon Plamenac – kod Marksa, ipak, sve svodi na političku vlast u smislu nasilne, otuđene, eksploatatorske vlasti, koju kao takvu treba ukinuti i promijeniti. „Upravo u sferi socijalnog konflikta i borbe za vlast marksizam je imao najveći uticaj na praksu. Ali je čak i u tome taj uticaj bio mnogo veći van Zapada negoli u njemu... Istinski važne rasprave o politici među marksistima skoro sve su bile neslaganja o tome kako partije ili grupe koje tvrde da govore u ime proletarijata mogu dobiti ili zadržati vlast, ili o uslovima koji im u tome idu u prilog”. Plamenac, da bi ovo potkrijepio, navodi primjer boljševika: „Pitanje koje je istinski bilo bitno za ove marksiste, a nikom više nego Lenjinu, nije bilo navedeno. Pitano je u stvari: Da li su uslovi u Rusiji bili takvi da omoguće ‘partiji proletarijata’ da preuzme vlast?” (Džon Plamenac: 2000: 131/132/133)

Iz ovakvog, redukovanog pristupa pojmu politike i političkoj teoriji, proizilazi i Marksov i marksistički odnos prema državi koji Plamenac kritikuje. „Neodrživa je...ideja države kao instrumenta klasne vladavine, osuđene na odumiranje kada društvo postane ‘besklasno’”, piše Plamenac, ali odmah dodaje da ne smijemo dopustiti, „međutim, da nas manjkavosti marksističke teorije, manjkavosti koje su dovele do tako bučnih i sterilnih kontroverzi, učine slepim za njene zasluge... Marksizam je jedna od najbogatijih i najsugestivnijih društvenih teorija i vredna je pažljivog ispitivanja”. Za Plamenca, vrijednost marksizma nije samo što može doprinijeti ideologiji, već i političkoj nauci i političkoj teoriji. Jer – kako piše – marksistička društvena teorija je „uzbudljiva na dva sasvim različita načina: ona duboko pokreće radikala, koji je nezadovoljan postojećim svetom i koji traga za filozofijom koja će ga voditi u njegovom nastojanju da ga promeni, i podstiče radoznalost i maštu istraživača čiji predmet nije da promeni društvo, ili da spreči nje-

govu promenu, nego da uveća naše znanje o njemu” (Džon Plamenac>: 2006: 415).

Plamenac na kraju knjige o Marksovoj filozofiji čovjeka, koja je bila ne samo posljednje djelo o Marksu već i njegov posljednji naučni rad uopšte, pokušava da realno i istinito sagleda svu dramatiku i enigmatičnost Marksovog djela, sve njegove protivurječnosti i antinomije. „Kada sam kritikovao Marksa – a to sam često radio – bilo je to jer su mi se njegovi argumenti činili logički neosnovani, ili njegove pretpostavke nejasne ili nerealne, ili zato što nije načinio važne razlike ili kvalifikacije. Marks jeste veliki mislilac, ali je takođe i konfuzan: njegove najbolje ideje moraju se izvlačiti iz njegove uvijene proze, ponekad čak iz besmislenosti u koju su zakopane. Nema sumnje, Marks ima dubinu, ali ne uvijek kako to izgleda njegovim obožavaocima...Smatran teoretičarem društva od kojega su se proučavaoci društva učili, Marks je, barem tako meni izgleda, učinio mnogo dobrog i nešto štete. Učinio je dobro proizvodeći sopstvene ideje ili poboljšane vizije ideja drugih ljudi, koje su stvarno prosvjetiteljske, ili koje takvim mogu biti za svakog ko je spreman uložiti trud da ih razabra; a štetu je načinio začaurivši ideje koje su konfuzne i prazne u fraze koje su korišćene široko i stvorile kod ljudi iluziju da misle kada stvarno ne misle” (Džon Plamenac: 2000: 128).

Iako je, kako piše Plamenac, „i sljedbenicima i kritičarima Marks... izgledao kao veliki prorok među modernim društvenim teoretičarima” (Džon Plamenac: 2000: 128), i u pogledu proleterske revolucije i komunističkog društva ostao je neodređen, neobavezujući i bez sadržaja. Plamenac primjećuje da „ima mjesta za neslaganje oko toga koliko dobra ili zla su počinili u svijetu ljudi koji su imali vlast a sebe nazivali marksistima” (Džon Plamenac: 2000: 134). Po njegovoj ocjeni moralna kritika onoga što je Marks zvao buržoasko društvo je najveći domet do koga je došla Marksova politička, pa čak i ukupna misao. No, i ova moralna kritika koliko oslobađa i prosvjećuje, toliko i zbunjuje, zasljepljuje i praktično i suštinski onemogućava da čovjek dođe do slobode.

„Marksov strastveni napad na naš tip društva je, u biti, njegova moralna osuda i ostavlja utisak i impresivna je, ali je to napad koji toliko zbunjuje koliko i prosvjećuje one koji ga čitaju. Čini se da se oni osjećaju kao da ima mnogo toga što nije u redu sa društvom i stanjem ljudskog roda onakvim kakvi su, a da im ne razjasni upravo šta je posrijedi, a iznad svega ne dajući im realne i dosljedne, jasne principe da ih vode u njihovim naporima da ga pravilno postavje. Njegov izgovor za ovaj ne-

mar, njegova tvrdnja da je naučnik a ne utopista, jeftin je i pravdajući. Kao da jednom rukom pokazuje pravac kojim želi da ljudi idu, a drugom baca prašinu u njihove oči” (Džon Plamenac: 2000: 134).

Ovo je jedna vrlo slikovita i intrigantna, ali precizna i tačna opaska. Podsjetiću da je Marks zapisao da on „ne propisuje recepte za kantine budućnosti”. Ipak ih je ispisao – dakle, nasuprot svom osnovnom nauku, iako ga to nimalo ne oslobađa odgovornosti – dovoljno da su neki njegovi „sljedbenici” pomislili da ih samo treba bukvalno slijediti i sprovesti i čekati obećani Raj na – Zemlji. Plamenac nije dočekao da vidi rezultat jedne takve političke prakse. No, on je sagledao i analizirao mnoge aspekte Marksovog i marksističkog političkog učenja koji su kasnije bili uzrok samourušavanja tzv. „realnog socijalizma” kao višedecenijskog predvodničkog socijalističkog modela u svijetu.

Goran SEKULOVIĆ

PLAMENATZ'S OPINION OF POLITICAL THEORY AND THE CONCEPT POLITICS OF MARX

Summary

The John Plamenatz's fate also means the paradigm of the fate of Montenegro in the 20 th century. In Plamenatz's opinion, the political theory as a form of the practical philosophy as regards to the Government is to: „bring one coherent principles' whole closer to the Governmental body itself. It is upon this theory to advocate the Governmental body in fulfilling and arranging itself in terms of achieving those principles”. Plamenatz treats Marxism as within the practical philosophy's corpus, i. e. within the social and political theory being on one level independent from the political science, but on another level the scientific, purely analytical, primarily oriented towards the positivistic philosophy of language. Marx indicates upon spoilness of the political theory for its deeply falsehood and ideology. It turns valuable only if it justifies the existing progress, which is only then when it defends the present revolutionary improvements. Plamenatz asserts that such a case means: „at least the acknowledging of the importance of its own”.

Key words: John Petrov Plamenatz, Marx, political theory, political philosophy, superstructure, ideologicity of theory, genuine science, political power, bourgeois society, proletarian revolution, moral judge

